

створення права закріплена за судами Англії та Уельсу як конституційне повноваження, незважаючи на те, що Англія є країною з «неписаною конституцією». Статути, що взаємодіють із прецедентами, є кодифікованим відображенням останнього. Статути являють собою зводи правил, утворених із судових прецедентів. А прецеденти, у свою чергу, під час тлумачення статутних правових норм значно розширюють та конкретизують їх для правозастосовної практики.

На англійське сімейне право здійснюють вплив й інші правові норми, від цивільного до міграційного права, податкового чи права соціального забезпечення [1, с. 415]. Проте такий вплив буде мати лише додатковий характер, адже суміжні галузі права будуть лише доповнювати основні норми, не вступаючи з ними в протиріччя. Тобто регулювання нормами суміжних галузей права є факультативним та вибірковим щодо кожної конкретної ситуації [1, с. 418–420]. Міжнародні пакти та конвенції також відіграють важливу роль у розвитку та формуванні сімейного законодавства в правовій системі Англії. Конвенції окреслюють кількість тем, які зазвичай покривають певну частину сімейних правовідносин, проте необхідно пам'ятати про прецедентність англійської правової системи, де основним джерелом регулювання правовідносин все ж таки є прецедент у формі моделі попереднього рішення щодо типової ситуації.

Характеризуючи норми сімейного права в Англійській правовій системі, перш за все необхідно звернути увагу на існуючі підходи щодо визначення сімейного права. Порівняння підходів дає змогу зробити аналіз та визначити цілі, які притаманні галузі англійського сімейного права.

Англійському сімейному праву відповідають такі підходи, як функціональний та підхід щодо розподілу сімейного права на приватне та публічне [2]. Кожен із підходів має за мету досягнути певні цілі. Відповідно до функціо-

нального підходу сімейне право має за мету вираження цілей завдяки таким функціям, як захисна, пристосована та функція підтримки. Захисна функція забезпечує захист учасників сімейних правовідносин від фізичного, емоційного чи фінансового негативного впливу як із боку держави чи суспільства, так і з боку самих учасників правовідносин. Держава регулює виконання цієї функції завдяки законодавчій базі та встановленню норм поведінки. Функції пристосування та підтримки є своєрідними механізмами щодо заохочення до сімейного життя. Адже правові норми, створені для регулювання саме сімейних відносин, перш за все мають сприяти всебічному розвитку, підтримці поведінки учасників цих правовідносин.

Говорячи про розподіл сімейного права на приватне та публічне, необхідно наголосити, що сімейне законодавство, як і більшість міжнародно-правових актів, відіграє роль захисника саме приватного сектора. Тобто гарантується повага щодо приватного та сімейного життя. Сімейне право у своїй більшості охороняє сім'ю та поважає приватні інтереси особи. Під час вирішення питань приватного сімейного права з боку держави створюється безліч органів та установ, які діють як допоміжні заклади для регулювання сімейних відносин.

Як уже зазначалось, правові засади регулювання в Англії та Уельсі є однаковими. В обох випадках сімейне право регулює положення щодо укладання шлюбу, розлучення, усиновлення, піклування, правого становища дитини, батьківської відповідальності. Інститут спадкування належить до галузі цивільного регулювання.

Кожен з інститутів англійського сімейного права, крім значної кількості прецедентів, регулюється відповідними актами Парламенту. Питання щодо шлюбу та цивільного партнерства регулюються Актом про Цивільне партнерство (Civil Partnership Act) 2004 року та Актом Парламенту, який регулює питання розлучення (Matrimonial

Causes Act), 1973 року, та який визначає правові основи щодо припинення шлюбу. Закон сімейного права (Family Law Act) 1966 року та Закон про дітей (Children Act) 1989 року визначають правове становище дітей, особлива увага приділяється питанням домашнього насильства. Закон про права людини (Human Rights Act) 1998 року висвітлює питання батьківської відповідальності.

Civil Partnership Act був прийнятий у 2004 році у вже сучасному суспільстві, зважаючи на особливості сучасного життя та поведінки учасників сімейних правовідносин, проте неодноразово підлягав критиці, та окремі його положення були об'єктом жвавих дискусій не тільки в суспільстві, але й серед провідних науковців. Причиною було закріплення саме цим парламентським актом одностатевих шлюбів на законодавчому рівні. Суб'єктів одностатевих відносин за законодавством слід визначати як цивільних партнерів [3, с. 33].

Civil Partnership Act наділяє їх відповідними правами, обов'язками та визначає їх як осіб, які між собою перебувають у цивільному шлюбі. Цивільні партнери мають ті ж самі майнові права, що й одружені пари різної статі, права щодо соціального забезпечення, а також право отримати батьківську відповідальність за дітей партнера. Для того щоб укласти цивільне партнерство, обидві особи мають бути однієї статі, старші 16 років та не перебувати в той самий момент у законному шлюбі чи іншому цивільному партнерстві. Особлива увага приділяється ще одній обставині: зазначені особи не повинні перебувати в родстві та мати ступінь спорідненості. Для осіб 16-17 років, які бажають сформувати цивільне партнерство, необхідною умовою є отримання батьківського дозволу. Виняток із цього правила існує в Шотландії, де згода батьків не враховується під час формування настільки молодими особами цивільного партнерства. Для здійснення законодавчого закріплення цивільного партнерства особи мають

подати заяву про наміри та бажання сформувати цивільне партнерство до реєстраційних органів. За 15 днів вони можуть вже завершити реєстраційний процес. Після завершення реєстраційного процесу особи вважаються цивільними партнерами та наділяються всіма правами та обов'язками, які гарантує їм Civil Partnership Act. За власним бажанням особи також можуть провести церемонію – це залежить лише від їхніх внутрішніх переконань, адже законодавство не висуває такої вимоги. Перша офіційна державна реєстрація цивільних партнерів відбулася 21 грудня 2005 року.

Family Law Act був прийнятий Парламентом у 1996 році та містить у собі положення щодо права на розлучення та права на укладання шлюбу. Визначаються умови вступу до шлюбу, обов'язки подружжя, правові основи для визнання шлюбу недійсним, для анулювання шлюбу та для розлучення. Трохи інша ситуація існує для цивільних партнерів, англійське законодавство не визнає для них права розлучення. Розірвання сімейних відносин між цивільними партнерами має назву dissolution та передбачає проведення певної реєстраційної процедури.

Children Act 1989 року визначає правовий статус дитини та вперше в англійському законодавстві надає поняття батьківської відповідальності. Батьківська відповідальність визначається як сукупність прав та привілеїв, які визначають напрямок взаємовідносин між дітьми та їх батьками чи іншими дорослими особами, які безпосередньо впливають на життя дитини [4, с. 33]. За англійським законодавством батьківська відповідальність є юридично закріпленим поняттям, яке використовується для визначення того з дорослих, хто має права та обов'язки у прийнятті рішень, які істотно впливають на життя дитини. Інститут батьківської відповідальності включає такі юридичні права та обов'язки: надання дитині місця для проживання; контакт та проживання разом із дитиною; за-

безпечення охорони життя дитини; здійснення дисциплінарного виховання дитини; вибір та забезпечення дитини освітою; забезпечення релігійного розвитку дитини; забезпечення медичної допомоги; надання згоди на медичне лікування дитини (за необхідністю); обов'язок надати дитині її власне ім'я; здійснення відповідальності за майно дитини.

Матір дитини автоматично наділяється батьківською відповідальністю. Батько набуває батьківську відповідальність автоматично тільки в тому випадку, якщо на момент народження дитини перебував у законному шлюбі з її матір'ю. Для неодружених батьків усе є значно складнішим. Бути біологічним батьком дитини ще не означає автоматичне набуття батьківської відповідальності. У такій ситуації батько дитини не матиме законного підґрунтя для встановлення батьківської відповідальності. Проте існує можливість звернутися до суду для встановлення батьківської опіки над дитиною.

Поряд зі створенням значної та масивної системи прецедентів, які визначають напрямки регулювання та здійснення сімейних правовідносин, англійське законодавство приймає низку нормативно-правових актів, які спрямовані на координацію органів державної влади, під час здійснення законних повноважень у процесі регулювання сімейних відносин.

Англійці ставляться до сімейного права з особливою увагою. З одного боку, вони намагаються законодавчо зберегти вже обрані напрямки його існування, а з іншого, не залишають поза увагою мінливість та зміни сучасного життя та, як наслідок, мінливість суспільних та сімейних відносин.

Отже, англійське сімейне законодавство сьогодні є системою, яка знаходиться в постійному зв'язку з іншими галузями права та зі значною кількістю прецедентів. Норми сімейного законодавства охоплюють широке коло сімейних відносин та спрямовані на урегулювання якомога різноманітні-

шого кола поведінки учасників сімейних відносин.

Для формування сімейного права немаловажний є і той факт, що Англія входить до Європейського Союзу. Однією з умов для держав, які входять у зону ЄС, є вимога відповідності національного законодавства європейському рівню права та визнання правових норм ЄС на своїй території.

Так, і українська, і англійська правові системи визнають принципи права, які є основоположними ідеями щодо регулювання кожного окремого виду суспільних відносин. Принципи права об'єктивно зумовлені правовою системою кожної країни, на якій вони і базуються. Жодна система права чи її окрема галузь не можуть існувати без існування принципів, які будуть здійснювати певне керування та визначати засади діяльності. Оскільки сімейне право є складною галуззю права, то застосовуються загальновизнані принципи сімейного права.

На відміну від української правової системи, англійська не поділяє право на окремі галузі, які теж мають певну систему побудови. Галузь сімейного права в Україні відносить принципи сімейного права до Загальної частини сімейного права. В Англії ж принципи сімейного права є основою для законотворчої діяльності Парламенту. Акти Парламенту щодо регулювання сімейних відносин ґрунтуються на міжнародно визнаних стандартах у галузі сімейного права. Взагалі міжнародні правові акти, які підписує Англія, мають значний вплив на формування національного законодавства, адже, на відміну від країн романо-германської правової системи, англійська прецедентна система права не має єдиного кодифікованого акта для регулювання кожного окремого виду суспільних відносин, у тому числі і сімейних правовідносин. Саме через це в англійському сімейному праві, на відміну від українського, не є доцільним виділяти окремі, самостійні інститути сімейного права.

Звісно, можна провести аналогію з інститутами українського сімейного права, проте таке розмежування все ж таки буде мати більш умовний характер. Наприклад, можна визначити інститут шлюбу, якому присвячений не один Акт Парламенту, чи інститут положення дітей, який має низку особливостей. Питанням усиновлення в Англії присвячено не тільки прецедентне національне законодавство, а й міжнародні конвенції.

Інститут шлюбу формувався та зазнавав значних змін під час усього історичного становлення сімейного права. Змінювалось і суспільство взагалі, і його ставлення до сімейного життя. Першою значною зміною було визнання одношлюбності та поступового зрівняння чоловіка та жінки в сімейних правовідносинах [5, с. 156]. Шлюб регулюється Актами Парламенту, які визначають порядок та можливість укладання шлюбу, підстави для визнання шлюбу недійсним чи неукладеним. Втручання церкви у шлюбно-сімейні відносини вже не відбувається. Лише за бажанням осіб може бути проведена церемонія укладання шлюбу, законодавчо це не є обов'язковим. Обов'язковою вимогою є лише державна реєстрація шлюбу з отриманням документу, який засвідчує шлюб, у відповідних державних органах. Виходячи із загальних принципів сімейного права, шлюб має ґрунтуватись на взаємній згоді. Особи, які бажають укласти шлюб, мають досягнути шлюбного віку на момент укладання шлюбу.

Досить специфічним у розумінні шлюбу за англійським правом є розгляд шлюбу не лише як поєднання двох осіб задля створення сім'ї, а й також ставлення до шлюбу як до різновиду угоди, де кожна із сторін має права та обов'язки. У багатьох випадках особи, які бажають одружитись, підписують шлюбний договір. Чітко встановленої форми шлюбного договору немає, проте є загальні умови, які мають бути включені до шлюбного договору. Зміст договору регулюється самими сторонами на власний розсуд.

Ще однією цікавою особливістю шлюбу за англійським правом є законодавчо закріплена можливість укладання одностатевих шлюбів. Особи, які уклали такий шлюб, вважаються цивільними партнерами та наділяються всіма правами та обов'язками, як і звичайне подружжя.

Щодо правового положення дітей, то сімейне право Англії приділяє значну увагу благополуччю дитини та можливості її залучення до участі в сімейних відносинах саме як повноправного учасника. Наприклад, під час вирішення сімейних спорів у ході судового засідання береться до уваги думка дитини, її побажання, звісно, спираючись на її психічний стан та можливість вміння виразити свої думки. Батьки дитини наділяються батьківською відповідальністю щодо своїх дітей. Акт Парламенту «Про дітей» 1989 року визначає, що батько та мати дитини, яка була народжена у шлюбі, автоматично наділяються батьківською відповідальністю, на протипагу ситуації, коли батьки дитини під час її народження не перебували у шлюбі між собою, і, як наслідок, батьківською відповідальністю спочатку наділяється тільки матір дитини. Відповідно до зазначеного Акта батьківська відповідальність являє собою всі права, обов'язки, відповідальність та владу, які батьки мають відносно своїх дітей та їх майна. Батьківська відповідальність покладає на батьків обов'язки щодо розвитку дитини, піклування про її фізичне та духовне благополуччя, здоров'я, а також обов'язок щодо фінансової підтримки дитини.

Щодо усиновлення, то цей процес міститься в нормах Акта Парламенту «Про усиновлення» 1976 року. Саме в цьому законі відображено положення щодо можливості усиновлення, правові підстави, права та обов'язки усиновлювачів. Акт «Про усиновлення» встановлює, що заміжні пари можуть усиновити дитину, яка не є кровною до кожного з подружжя, чи дитину, батьком чи матір'ю якої є один із подружжя.

Поряд із нормами, які визначають положення дитини в сім'ї, традиційно розглядають правові норми, які спрямовані на боротьбу з домашнім насильством. Держава виражає своє занепокоєння проявам будь-яких негативних та насильницьких дій усередині сім'ї, як із боку її членів, так і в разі стороннього впливу на сімейні відносини. Відповідно до Акта Парламенту «Про сім'ю» 1996 року один із подружжя чи дитина за наявності підстав та необхідності захисту від домашнього насильства мають право звернутись до органів державної влади за допомогою та отриманням ордеру на заборону здійснення будь-яких дій особи, яка спричиняє загрозу застосування домашнього насильства.

Питання щодо майнового положення членів сім'ї, спадкування, розлучення та інших різновидів сімейних правовідносин регулюються за допомогою спеціального статутного права, яке становить собою Акти Парламенту. Проте не проводиться єдиного угруповання нормативно-правових актів, які містять норми щодо сімейних правовідносин.

Отже, як бачимо, сімейне право Англії за своєю природою не має чіткого, законодавчо закріпленого розподілу на самостійні інститути. Кожен із видів сімейних правовідносин регулюється окремим парламентським актом. Сьогодні у правовій системі Англії вже існує значна кількість законодавчих актів, норми яких спрямовані на регулювання сімейних відносин. Проте необхідно пам'ятати і про значну частину прецедентного права в галузі сімейного права. Так, пріоритет віддається позасудовому регулюванню сімейних спорів, зважаючи на природу сімейного права та сімейних відносин, проте прецеденти в галузі сімейного права вже є сформованими щодо різних аспектів сімейного життя.

Існування самостійних, відокремлених галузей права та їх розмежування на інститути є більш характерним для країн романо-германської правової системи, де також існує кодифікація права.

Для англійської правової системи це не є актуальним. Саме тому вже сформоване сьогодні сімейне право не підлягає розгляду за конкретними інститутами як пріоритетний напрямок для проведення аналізу сімейного права.

Також необхідно пам'ятати, що саме сімейне законодавство ще неодноразово буде підлягати зміні в залежності від умов сучасного життя. Як приклад можна навести зміни, які відбулись у визначенні осіб, які можуть укласти між собою шлюб. Сьогодні у відповідності до законодавства не тільки чоловік та жінка можуть укласти шлюб, але й одностатеві особи, цивільні партнери, шлюб між якими буде визнаватись законним як із боку держави, так і з боку суспільства. Як інший приклад можна розглянути питання щодо усиновлення. Раніше іноземним громадянам заборонялось усиновлювати дітей, які мали англійське громадянство. А з підписанням міжнародних договорів англійське право вже розглядає різні варіанти усиновлення.

Отже, сімейне право ще неодноразово буде змінюватись, проте все ж таки буде спрямоване на встановлення та охорону сімейних відносин та надання їх учасникам взаємних прав та обов'язків.

Ключові слова: правова система, держава, сім'я, сімейне право, порівняльний аналіз, міжнародне право, майнові правовідносини, усиновлення, суб'єкти сімейних правовідносин, прецедент.

Досліджено та проаналізовано правове регулювання норм сімейного права української та англійської правових систем. Розглянуто характерні особливості основних правових інститутів сімейного права зазначених систем у контексті порівняльного аналізу. Особливу увагу приділено специфічним рисам виявлення принципів розбіжностей та пошуку можливих шляхів вдосконалення галузі сімейного права на міжнарод-

ному рівні правового регулювання. Сформульовані пропозиції щодо подолання прогалів у правовому регулюванні сімейних правовідносин в Україні та в англійській правовій системі.

Исследовано и проанализировано правовое регулирование норм семейного права украинской и английской правовых систем. Рассмотрены характерные особенности основных правовых институтов семейного права указанных систем в контексте сравнительного анализа. Особое внимание уделено специфическим чертам выявления принципиальных разногласий и поиска возможных путей совершенствования отрасли семейного права на международном уровне правового регулирования. Сформулированы предложения по преодолению пробелов в правовом регулировании семейных правоотношений в Украине и английской правовой системе.

The legal regulation of the norms of family law of the Ukrainian and English legal systems was studied and analyzed. The characteristic features of the basic legal institutions of family

law of these systems in the context of comparative analysis are considered. Particular attention is paid to the specific features of identifying fundamental differences and finding possible ways to improve the branch of family law at the international level of legal regulation. Formulated proposals for overcoming gaps in the legal regulation of family relations in Ukraine and the British legal system.

Література

1. B. Hale, D. Pearl, E. Cooke and Bates *The Family, Law and Society* (5-th edition). 2002. P. 415.
2. Tina Bond, Jill M. Black and Jane Bridge. *Family Law*. Oxford University Press. 2007. Гл. 3.
3. *Civil Partnership Act (2004)*. Parliament of United Kingdom. 2004. Chapter 33. URL : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/introduction/enacted>.
4. *Children Act (1989)*. Parliament of United Kingdom. 2004. Chapter 33. URL : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/36/contents>.
5. Харитонов Є.О. Рецензія римського права в Англії та її особливості. Римське право і сучасність (Шерешевські читання) : Матеріали міжнародної наукової конференції (4 грудня 2010 р. м. Одеса). Ч. 1. 2010 р. 156 с.